

Externe bijlage: Immigratie: een bedreiging voor onze economie?

*Frédéric Docquier, onderzoeker bij
het FNRS en professor Economie
aan de UCL*

Tussen 1960 en 2010 is de internationale migrantenstock wereldwijd gestegen van ongeveer 92 miljoen naar 211 miljoen. Deze evolutie is nagenoeg proportioneel met die van de wereldbevolking⁵⁸³. In de hogeinkomenslanden is de migrantenstock echter veel sneller gestegen dan de bevolking, namelijk van 33 naar 115 miljoen, ofwel van 4,5 naar 11% van de bevolking. Een ander opmerkelijk feit is dat die groei volledig toe te schrijven is aan de immigratie uit ontwikkelingslanden (het aandeel migranten uit het Zuiden in de bevolking van de landen van het Noorden is gestegen van 1,5 naar 8%). In België waren de tendensen vergelijkbaar: tussen 1960 en 2010 nam het aandeel van de bevolking van buitenlandse origine toe van 4,8 naar 10,3% en binnen die immigrantenpopulatie steeg het aandeel migranten afkomstig uit ontwikkelingslanden van 17 naar 41%. Kortom, sinds de tweede wereldoorlog hebben België en de andere rijke landen steeds meer migranten opgevangen en in het bijzonder steeds meer migranten afkomstig uit landen die zowel economisch, geografisch als cultureel gezien ver van ons afstaan.

Het is dus niet meer dan natuurlijk dat de immigratiekwestie geleidelijk is uitgegroeid tot een van de grootste bezorgdheden van de politieke en academische kringen en tot een bron van vrees voor de bevolking. De recente golf van de *European Social Survey* (ESS 2014) toont aan dat in Europa ongeveer 40% van de Europeanen een beperkte of helemaal geen immigratie willen. Dit aandeel stijgt tot 48% wanneer het gaat over immigratie uit arme landen⁵⁸⁴. De percentages die in België worden vastgesteld, liggen zeer dicht bij die Europese gemiddelden. Die meningen zijn ten dele ingegeven door economische overwegingen, in het bijzonder door de schrik voor een negatief effect op de arbeidsmarkt en op de overheidsfinanciën. In de ESS 2014 zijn slechts 25% van de Europeanen (en 22% van de Belgische

respondenten) van mening dat de immigratie voor een verbetering van de overheidsfinanciën zorgt en slechts 36% van de Europeanen (en 26 procent van de Belgen) zijn van oordeel dat de immigratie werkgelegenheid schept. Dezelfde houdingen worden vastgesteld aan de andere kant van de Atlantische Oceaan. Volgens de *Transatlantic Trends on Immigration* beschouwden ongeveer 52% van de Amerikaanse staatsburgers in 2010 immigratie als nefast voor de werkgelegenheid en de lonen⁵⁸⁵.

Uit de academische literatuur blijkt een andere of toch minstens een genuanceerdere zienswijze. Economie is geen exacte wetenschap en het zou aanmatigend zijn zekerheden naar voren te schuiven om menselijke of maatschappelijke gedragingen te verklaren. De grote meerderheid van de economen die gespecialiseerd zijn in de economie van de immigratie verdedigen echter het standpunt dat de effecten van de immigratie, op het huidige niveau en in talrijke landen, niet nefast zijn voor de economie in haar geheel noch voor de lager geschoolde werknemers. Dit betekent zeer zeker niet dat alle immigranten een positieve bijdrage leveren aan de economie, dat alle autochtonen voordeel halen uit de immigratie of dat de immigratie niet verantwoordelijk is voor lokale problemen (gebieden die met armoede, geweld etc. te kampen hebben). Dit betekent alleen dat wellicht een meerderheid van de burgers voordeel haalt uit de economische effecten van de immigratie. In het vervolg van deze paper wordt een beknopt overzicht gegeven van de economische argumenten om deze algemene zienswijze te ondersteunen en worden de beweringen geïllustreerd met gegevens die betrekking hebben op de Belgische economie.

Immigratie en arbeidsmarkt

De aankomst van immigranten op ons grondgebied zorgt voor een aanbodschok op de arbeidsmarkt. Indien de vraag naar werk ongewijzigd zou blijven, zou die schok impliceren dat de werkgelegenheid voor autochtonen daalt. Die daling zou des te sterker zijn aangezien migranten flexibelere en minder dure werkrachten zijn dan autochtonen. Redeneren vanuit een ongewijzigde vraag naar werk is echter om twee redenen verkeerd. Ten eerste doet de immigratie de vraag naar goederen en diensten in de economie stijgen en de rentabiliteit van de investeringen toenemen. Ze zorgt dus voor een stijging van de vraag naar werk. Ten tweede vertonen de migranten niet dezelfde kenmerken als de autochtonen wat de opleiding, de leeftijd/ervaring en de beroepsspecialisatie betreft. Autochtonen en migranten zijn in de ogen

583 De hier gebruikte gegevens komen uit Ozden, C., Parsons, C. R., Schiff, M., & Walmsley, T. (2011). Where on earth is everybody? The evolution of global bilateral migration 1960-2000?, *World Bank Economic Review*, 25(1), pp. 12-56.

584 Zie www.europeansocialsurvey.org.

585 Zie <http://trends.gmfus.org/>.

van de werkgevers dus niet simpelweg omwisselbaar. De academische analisten houden rekening met die elementen en tonen aan dat de volgende drie variabelen de netto-impact op de lonen en de werkgelegenheid van de autochtonen beïnvloeden: (i) de verschillen in kenmerken tussen de buitenlandse en de autochtone werknemers, (ii) de arbeidsmarktinstellingen (aanpassing door de lonen of door de werkgelegenheid), en (iii) de krachten die de complementariteit en de substitueerbaarheid tussen de groepen van werknemers beheersen (jongeren en ouderen, hoog- en laagopgeleiden, autochtonen en vreemdelingen etc.). De parameters die deze krachten beheersen, werden geraamd voor een aantal grote landen, maar niet voor België. Het lijkt een vrij conservatieve hypothese om de parameters die in de Verenigde Staten werden geraamd voor België te gebruiken. De DIOC-databank van de OESO toont immers aan dat bij de laagopgeleiden in 2010 de waarschijnlijkheid dat een autochtoon en een immigrant die willekeurig uit de bevolking worden gekozen dezelfde betrekking bekleden in België 30 tot 40% kleiner is dan in de Verenigde Staten⁵⁸⁶. De complementariteit tussen autochtone en migrantenwerknemers lijkt in België dus groter te zijn.

Volgens de DIOC-databank heeft de Belgische immigratie tussen 2000 en 2010 de bevolking op actieve leeftijd met ongeveer 4,5% doen toenemen. Wanneer we de bevolkingsgroepen wegen op basis van hun respectieve participatiegraden (die lager zijn bij de immigranten), dan bedraagt de schok zowat 3,1%. In tegenstelling tot wat het geval was in het vorige decennium, zijn de arbeidsmigranten die tussen 2000 en 2010 zijn aangekomen lager geschoold dan de autochtonen (12% afgestudeerden van het hoger onderwijs tegenover 23% bij de autochtonen). Wanneer die gegevens in een standaardmodel van de vraag en het aanbod op de arbeidsmarkt worden ingevoerd dat is gekalibreerd op Amerikaanse gegevens⁵⁸⁷, bedraagt het geraamde effect op het looninkomen van de laaggeschoolde autochtonen -0,35% (wat inhoudt dat er een daling is van het loon en/of van de werkgelegenheidsgraad). A priori is de kracht van de complementariteit dus onvoldoende sterk om de toegenomen concurrentie op de arbeidsmarkt voor de laaggeschoolden tegen te houden. Niettemin lijkt het effect gering. Tegen het geldende marginale belastingtarief vertegenwoordigt dit een jaarlijks verlies van 57 euro per jaar na belastingen. Daarentegen is het effect op de hoger geschoolde autochtonen positief (+292 euro) evenals het effect op de gemiddelde Belgische werknemer (+30 euro).

586 Zie www.oecd.org/els/mig/dioc.htm.

587 Het model wordt voorgesteld in Docquier, F., C. Ozden, G. Peri (2014). The labor market impact of immigration and emigration in OECD countries, *Economic Journal*, 124 (579), pp. 1106-1145. De parameters die hier werden gekozen, beantwoorden aan het tussenscenario (Tabel 3).

Die conclusies kunnen wel niet worden veralgemeend tot alle landen en alle perioden. In België en in andere Europese landen gaat de structuur naar opleidingsniveau van de immigratie erop achteruit, wat kan worden verklaard door de toename van de immigratie uit de armste landen. Dezelfde arbeidsmarktmodellen tonen aan dat de Belgische immigratie tussen 1990 en 2000 gunstiger was voor de laaggeschoolden en nefast voor de hoger geschoolden.

Immigratie en overheidsfinanciën

Aan de hand van gegevens van enquêtes over huishoudens of van fiscale gegevens is het vrij gemakkelijk om de belastingen te achterhalen die door de migranten worden betaald en de transfers van overheidsmiddelen die ze ontvangen. De overheidsinterventie beperkt zich echter niet tot de personenbelastingen en de transfers. Talrijke belastingen en categorieën van overheidsuitgaven kunnen niet rechtstreeks aan groepen van individuen worden toegewezen (landsverdediging, justitie, openbare infrastructuur, handelsbeleid etc.). In een recente vergelijkende studie heeft de OESO de fiscale impact van de immigratie beoordeeld uitgaande van diverse scenario's⁵⁸⁸. Als we ons beperken tot individualiseerbare belastingen en transfers in 2007-2009, genereert de migrantenstock een fiscaal surplus dat overeenkomt met 0,76% van het BBP. Indien wordt uitgegaan van een uniforme verdeling van alle niet-individualiseerbare inkomsten en uitgaven, valt het fiscaal effect terug tot 0,06% van het BBP. Een realistisch tussenscenario bestaat erin ervan uit te gaan dat twee derden van de niet-individualiseerbare uitgaven door de immigratie worden beïnvloed en één derde niet. In dit geval genereert de immigratie een fiscaal surplus dat overeenkomt met ongeveer 0,3% van het BBP, hetgeen vermenigvuldigd met het BBP per inwoner overeenkomt met een fiscale winst van 117 euro per individu. Het fiscale effect is met andere woorden positief. Deze fiscale winst verhoogt de loonwinst die wordt behaald door de geschoolde werknemers en compenseert de loonkost bij de laaggeschoolden. Er dient nochtans te worden benadrukt dat dit fiscale effect verre van "geoptimaliseerd" is. In Europa liggen de werkgelegenheidsgraden van de immigranten van de eerste en de tweede generatie laag. De studie van de OESO toont aan dat het fiscale effect van de immigratie met 0,5 procentpunten van het BBP zou verhogen (ofwel ongeveer 200 euro per inwoner) indien de werkgelegenheidsgraad van de immigranten identiek zou zijn met die van de autochtonen⁵⁸⁹.

588 Zie OESO (2013). The fiscal impact of immigration in OECD countries. *International Migration Outlook 2013*, OESO: Parijs.

589 In deze context zou het effect op de arbeidsmarkt negatiever zijn voor de laaggeschoolden.

Immigratie en koopkracht

De theorieën van de internationale handel hebben aangetoond dat de uitbreiding van de omvang van de markten hand in hand gaat met een toename van de verscheidenheid van de goederen die in de economie beschikbaar zijn. Dit is van voordeel voor de consumenten, die profiteren van de toegenomen concurrentie op de markt voor goederen en van een daling van de algemene prijsindex. Die vaststellingen zijn natuurlijk van toepassing op de immigratie, die bevorderlijk is voor het BBP van een land evenals voor de diversiteit van de goederen die beschikbaar zijn voor de consumenten. Uitgaande van de werkgelegenheidsgraden die in België worden vastgesteld, heeft de immigratie in het decennium 2000-2010 de omvang van de binnenlandse markt met ongeveer 2% doen toenemen. De parameters die in de handelsmodellen worden geraamd, tonen aan dat een dergelijke stijging wellicht tot een daling van de prijsindex met 0,6% leidt, met andere woorden een toename van de koopkracht met 92 euro per jaar voor een laaggeschoolde werknemer⁵⁹⁰.

Immigratie en sociale cohesie

Wanneer de recente economische theorieën worden toegepast, lijkt het dus zeer onwaarschijnlijk dat de immigratie een direct negatief economisch effect heeft voor de gemiddelde autochtoon. Het academisch debat verschuift dan ook geleidelijk naar de gevolgen op langere termijn van de integratie en de culturele mix. Zo hebben enkele auteurs, onder wie Paul Collier, het idee naar voren geschoven dat de immigratie door het vergroten van de culturele diversiteit het sociale kapitaal, het vertrouwen en de nationale identiteit kan veranderen⁵⁹¹. Door altruïsme en solidariteit zou de immigratie een negatieve invloed hebben op de politieke steun voor ons systeem van herverdeling, wat zou kunnen leiden tot een geleidelijke afbrokkeling ervan en tot een verhoging van de ongelijkheden op lange termijn. In de bestaande macro-economische studies werden deze effecten niet bevestigd: in het verleden lijkt de toename van de diversiteit (gemeten door de waarschijnlijkheid dat twee willekeurig uit de bevolking gekozen individuen van twee verschillende landen afkomstig zijn) tot een toename van het inkomen, de productiviteit en de innovatie te hebben

geleid⁵⁹². De micro-economische gegevens van de ESS tonen echter wel aan dat de immigratie van ongeschoolde personen de houdingen van de autochtonen tegenover herverdeling negatief beïnvloedt. De implicaties op lange termijn van de diversiteit maken het voorwerp uit van nieuwe onderzoeken. De inzet is groot: gezien de demografische en economische vooruitzichten vormen kwesties als migratiedruk, integratie en culturele mix namelijk belangrijke uitdagingen voor de 21ste eeuw.

590 Zie Aubry, A., M. Burzynski, F. Docquier (2016). The welfare impact of global migration in the OECD countries. *Journal of International Economics*, nog te verschijnen.

591 Zie Collier, P. (2013). *Exodus: How Migration is Changing Our World*. Oxford University Press: Oxford.

592 Zie bijvoorbeeld, Ottaviano, G.I.P. & G. Peri (2006). The Economic Value of Cultural Diversity: Evidence from U.S. Cities. *Journal of Economic Geography* 6 (1): 9-44; Alesina, A. & J. Harnoss & H. Rapoport (2013). Birthplace Diversity and Economic Prosperity. *Journal of Economic Growth*, nog te verschijnen.